Axloq jamoa intilayotgan maqsadni belgilaydi, yagona mafkuraviy munosabatlarni shakllantiradi, yangi marralarga erishish yo'llarini takomillashtiradi. Masalan, o'quv yurtining maqsadi bilimli va tarbiyali yosh avlodni tarbiyalashdir. Undan chiqdi, ilm, san'at, madaniyat, sport va boshqa sohalardagi yuqori natijalar o'quv yurti maqsadining amaliy ko'rsatgichi hisoblanadi. Bunday maqsadni amalga oshirish va uning sifat-samaradorligini ta'minlash, qolaversa, uzluksiz jarayonga aylantirish uchun o'z kasbini chuqur biladigan, fidoyi, doimo yangilikka intilib ishlaydigan pedogoglarni tanlash va shu maqsadga safarbar etish orqali erishilinadi. Agar maqsadni ta'minlashda rahbar tomonida e'tiborsizlikka yo'l quyilsa, unda mohir va tajribali o'qituvchi mutaxassislar ishlamaydi. Xulosa qilinganda, maqsadga nisbatan axloqsiz munosabatda bo'lish ishlab chiqarish samaradorligini, oqibat natijada jamoa o'rtasida farovonlikning pasayib ketishiga olib kelar ekan. Masalaning mohiyatiga yanada chuqurroq qaraydigan bo'lsak, axloqiy qadriyatlarga amal qilmaslik, o'z istiqboliga nisbatan hiyonat qilish bilan barobar hodisa. Undan chiqdi, faoliyat maqsadining axloq normalari asosida qurilishi bu rahbarning ijtimoiy mas'uliyat madaniyat darajasini belgilovchi mezondir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston", 2021, 466-bet.

(2). Shavkai Mirziyoyevning "O'qituvchi va murrabiylar kuni"ga bag'ilangan tantanali marosimda "O'qituvchi va murabbiylar – yangi O'zbekistonni barpo etishda katta kuch, tayanch va suyanchimizdir" mavzusida so'zlagan nutqi. 2020-yil 30-sentabr.

(3). Alimardonov T. Amir Temur davlat boshqaruvining siyosiy-axloqiy asoslari. T., O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2005, 24 bet.

(4). Alimardonov T. Siyosat va axloq muvozanati. T., "Yangi asr avlodi", 2011, 244-bet.

(5). Alimardonov T. Siyosat va axloq muvozanati. T., "Yangi asr avlodi", 2011, 138-bet.

(6). Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. T., A.Qodiriy nomidagi "Xalq merosi" nashriyoti, 1993, 159–160-betlar.

(7). Aminov M va b. Ish yuritish. T., "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2003. 4-bet.

(8). Ma'naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug'ati. T., G'afur G'ulom nashriyoti, 2009, 579-bet.

(9). Rahimova D.N., Abulqosimov H.P., Abdurahmonov O.Q. Boshqaruv tizimi va rahbar. T., TDTU, 2004, 38-bet.

(10). Alimardonov T. Rahbarning axloqiy qiyofasi. T., O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010, 56-bet.

(11). Rahimova D., Bekmurodov M. Liderlik va tashkilot madaniyati. T., "Akademiya", 2006, 10-bet.

(12). https://www.google.com/

(13). https://www.google.com/

Seitova Zuhrahon (Sotsiologiya fanlari doktori (DSc), professor, Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Nukus, Qoraqalpog'istojn Respublikasi; E-mail: z.seitova62@mail.ru, ORCID; https://orcid.org/0000-0000-0000-0000)

GENDER TADQIQOTLARINING NAZARIYASI VA METODOLOGIYASI

Annotatsiya. *Maqolada gender tadqiqotlarining nazariy va metodologik asoslari zamonaviy fanning fanlararo yo'nalishi sifatida tahlil qilinadi. Gender tushunchasini izohlashdagi asosiy yondashuvlar, jumladan, biodeterministik, rollar nazariyasi va ijtimoiy-konstruktivistik konsepsiyalar ko'rib chiqiladi. XX asrning ikkinchi yarmida gender nazariyasining evolyutsiyasi, gender tadqiqotlarining institutsionallashuvi hamda ularning ijtimoiy va gumanitar fanlar tizimiga integratsiyalashuvi alohida yoritiladi. Gender tizimi ijtimoiy munosabatlar, identifikatsiya va hokimiyat tuzilmalarini shakllantiruvchi sotsiomadaniy konstruksiya sifatida tahlil qilinadi. Xulosa sifatida zamonaviy jamiyat transformatsiyasi sharoitida gender metodologiyasini yanada rivojlantirish zarurligi ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar*: gender, gender tadqiqotlari, metodologiya, sotsiologiya, gender tizimi, ijtimoiy konstruksiya, gender identichligi, gender rollari, feminizm, ijtimoiy tengsizlik*

Сеитова Зухрахон (доктор социологических наук (DcS), профессор, Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза Нукус, Республика Каракалпакстан; E-mail: z.seitova62@mail.ru ORCID: https://orcid.org/0000-0000-0000-0000)

ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ ГЕНДЕРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Аннотация*. В статье рассматриваются теоретические и методологические основы гендерных исследований как междисциплинарного направления современной науки. Анализируются ключевые подходы к пониманию гендера, включая биодетерминистские, полоролевые и социально-конструктивистские концепции. Особое внимание уделяется эволюции гендерной теории во второй половине XX века, институционализации гендерных исследований и их интеграции в систему социальных и гуманитарных наук. Раскрывается роль гендерной системы как социокультурного*

конструкта, формирующего социальные отношения, идентичности и структуры власти. Делается *вывод о необходимости дальнейшего развития гендерной методологии в условиях трансформации современного общества.*

***Ключевые слова**: гендер, гендерные исследования, методология, социология, гендерная система, социальный конструкт, гендерная идентичность, гендерные роли, феминизм, социальное неравенство.*

Seitova Zuhrahon (Doctor of Sociological Sciences (DSc), professor, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz Nukus, Republic of Karakalpakstan; E-mail: z.seitova62@mail.ru, ORCID; https://orcid.org/0000-0000-0000-0000)

THEORY AND METHODOLOGY OF GENDER STUDIES

***Annotation**. The article examines the theoretical and methodological foundations of gender studies as an interdisciplinary field of modern science. It analyzes key approaches to understanding gender, including biodeterminist, sex-role, and social constructivist concepts. Special attention is paid to the evolution of gender theory in the second half of the 20th century, the institutionalization of gender studies, and their integration into the system of social sciences and humanities. The role of the gender system as a socio-cultural construct shaping social relations, identities, and power structures is revealed. The study concludes that further development of gender methodology is essential in the context of contemporary societal transformations.*

***Keywords**: gender, gender studies, methodology, sociology, gender system, social construct, gender identity, gender roles, feminism, social inequality.*

Kirisiw. Házirgi waqıtqa kelip gender izertlewler tarawında óziniń teoriyalıq-metodologiyalıq bazası qáliplesti. Sonıń menen birge, gender máselesi XX–XXI ásirlerde jámiyet ushırasqan eń quramalı hám tartıslı mashqalalar qatarında qalmaqta. Bul másele menen baylanıslı hayal-qızlardı sociallıq processlerge tartıw, dástúriy, patriarxal turmıs tárizi hám pikirlewge qarsı turadı. Zamanagóy dúnyada hayal-qızlardıń turmısında júz berip atırǵan ózgerisler onıń tábiyatı hám turmısı haqqındaǵı dástúriy kózqaraslardı jáne de qayta kórip shıǵıw zárúrligin keltirip shıǵarmaqta.

Ádebiyatqa sholıw (Literature review). Rod Unter «Jıns hám gender túsiniklerin qayta anıqlaw haqqında» maqalasında jınıs (sex) túsinigin tek biologiyalıq mexanizmlerdi, máselen, jınısıy xromosomalar yamasa jınısıy organlardı belgilew ushın qollanıwdı[1], gender atamasın bolsa maskulinlik hám femininliktiń sociallıq, mádeniy hám psixologiyalıq táreplerin belgilew ushın qollanıwdı usınıs etti. Biraq, onıń pikirinshe, gender hám onıń komponentleri oǵada erkeklikten oǵada hayallıqqa deyin ózgeriwi mumkin. Bunnan tısqarı, gender biologiyalıq jınısqa baylanıslı bolmaǵan ǵárezsiz kategoriya sıpatında oylaw kerek. Mısalı, erkek ózin usı jámiyette erkek emes dep esaplanatuǵın tárizde tutıwı múmkin, biraq bul onı hesh qanday túrde erkek emes etip qoymaydı[2].

Linda Nikolson jınıs hám gender atamaların qollanıwdıń sociallıq kontekstine baylanıslı áhmiyetli eskertiw jasadı. Onıń pikirinshe, «jınıs» ataması erkekler hám hayallar arasındaǵı ayırmashılıqlar «biologiyalıq fakt» dep esaplanǵan dáwirde qollanılǵan – hám kúshli biologiyalıq konnotaciyalarǵa iye bolǵan jınıs sózi usı kontekstke sáykes kelgen,[3] al gender ataması bolsa tildegi erkek hám hayal grammatikalıq formalardı belgilew ushın ǵana qollanılǵan. Erkek hám hayal arasındaǵı ayırmashılıqlar sociallıq derekke iye ekenligi belgili bolǵannan keyin, gender atamasın biologiya menen konnotaciyaga iye emes sıpatında paydalana baslaydı.

1958-jılı Los-Anjeles tegi Kaliforniya universitetinde transseksualizm mashqalaları menen shuǵıllanıwshı genderlik birdeylikti úyreniw orayı ashıldı. Usı oraydıń xizmetkeri psixoanalitik Robert Stoller kóp jıllıq jumıslardıń nátiyjelerin bir neshe kitaplarda ulıwmalastırıp, birinshi márte "gender ózgeshelik" túsinigin ilimiy aylanısqa kirgizgen. Gender ózgesheligi koncepciyası biologiyalıq hám mádeniy ayırmashılıqqa tiykarlanıp dúzildi: jınıs biologiyalıq (gormonlar, genler, nerv sisteması, morfologiya) hám gender mádeniyat (psixologiya, sociologiya) ǵa tiyisli. Stoller toparı menen bir qatarda XX ásirdiń 60-jıllarınıń baslarınan amerikalı psixo-endokrinologlar Djon Mani hám Anke Erxardt jınıslıq

[1] Laureates T.de. Technologie sof Gender. Bloomington,1987, p .66.

[2] Rhoda U.T oward, are-definition of sex and gender. American Psychologist. 1979, № 34, p. 85 – 94.

[3] Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований. Пер. с немец. Пол, генедер, культура, под ред. Э.Шоре и К.Хайдер. М., РГГУ, 1999, с. 27–28.

identiklik koncepciyasın rawajlandırdı. Olardıń «Erkek hám hayal, ul hám qız» (1972) atlı kitabı keyinirek universitet hám kolledj studentleri ushın belgili sabaqlıqqa aylandı.[1]

Jinis hám gender koncepciyası júdá keń tarqalmaqta. Solay etip, salıstırıw ushın, eger 1966-1970-jıllar aralıǵında sociologiya boyınsha amerikalıq bibliografiyalıq kórsetkishte «gender» tusinigi bir márte de tilge alınbaǵan bolsa, 1981–1985-jıllarda bul sózge 724 silteme berilgen. Psixologiya kórsetkishinde sáykes túrde 50 hám 1326 silteme bar. Genderli izertlewler koncepciyaları oǵada hár qıylı mashqalalardı tusindiriwge qaratılǵan edi: ul balalar hám qız balalardıń matematikalıq qábiletleriniń genetikalıq ayırmashılıqları; nerv processlerindegi jınıslıq ayırmashılıqlar; ilimde er adamlardıń ústemliginiń sebepleri; tildiń seksistlik strukturaları; sociobiologiya haqqındaǵı tartıslar hám t.b.

XX ásirdiń 80-jıllarına kelip, jınıs/gender ayırmashılıǵı birden óziniń dáslepki tartımlılıǵın joǵaltadı. Buǵan Geyl Rubinniń «Hayal-qızlar almasıwı» (1975) degen belgili essesi kóp tárepten járdem berdi[2]. Ol jınıs hám gender túsinikleri arasında anıq ayırmashılıq berdi. Psixoanalizdi strukturalıq antropologiya menen birlestirip, Levi Strosstıń tuwısqanlıq strukturaları haqqındaǵı ideyalarınan paydalanıp, Rubin erkekler ortasında almasıw predmeti sıpatında hayallardıń materiallıq hám simvollıq funkciyaların úyrendi. Ol jámiyetlerde hayal-qızlardıń almasıwı patriarxal tártipti qollap-quwatlaytuǵın genderlik sistemanıń tiykarǵı momenti degen juwmaqqa keldi. Rubin áyne hayallardıń almasıwı shańaraqtaǵı erkek hákimiyatı hám gender ózgeshelik strukturaların qayta tikleytuǵının dálilley aldı. Bul processtiń kulminaciyası hayallardı úy-ruwzıgershilik tarawına qısıp shıǵarıw hám olardı «tábiyiy» funkciyalarǵa aylandırıw bolıp esaplanadı. Rubin biologiyalıq seksualdılıqtı insan iskerligi ónimlerine aylandırıwshı jınıs-gender sisteması túsinigin kirgizdi. Rubinniń pikirinshe, gender sisteması jámiyetti erkekler hám hayallar, yagnıy teń emes hám bir-birin toltırıwshı eki jınısqa bóledi. Negizinde bul hákimiyat hám ústemlik sisteması bolıp, onıń maqseti jas erkekler hám hayallardı qadaǵalaw ushın materiallıq hám simvolikalıq kapitaldı ákeler, Yaǵnıy erkekler qolında jámlew. Shańaraq erkekler abadanlıǵın qorǵaytuǵın hákimiyat ornı bolıp esaplanadı, al geteroseksuallik hayal-qızlar teńsizligi sistemasın qollap-quwatlaytuǵın institut esaplanadı[3].

Gender teoriyasınıń rawajlanıwına A.Richtiń "Ana tájiriybe hám institut sıpatında" kitabı sezilerli úles qostı. G.Rubin pikirlerine tiykarlanıp A.Rich gender barlıq hayallardı birdey etetuǵın monolit kategoriya emes degen pikirdi ilgeri súredi. "Joylastırıw siyasatı" túsinigi arqalı Rich sociallıq stratifikaciya sıpatında gender kategoriyasınıń áhmiyetin bildiredi. Baǵınıwshılıq poziciyası rassa, klass, jas sıyaqlı hákimiyat kategoriyaları menen birge hám kúsheytiledi. A.Richtiń pikirinshe, gender basqa stratifikaciyalıq kategoriyalar menen baylanısqan ózine tán sistema esaplanadı. Solay etip, ondaǵı gender tusinigi dáslepki versiyalar (erkek/hayal genderi) modelinen ózgeshelenedi hám hákimiyat komponentleriniń quramalı tarmaǵınıń bir bólegine aylanadı.[4]

Izertlew metodologiyası (Research Methodology). Izertlewdiń metodologiyalıq tiykarın genderdi sociallıq konstrukciyalanǵan kategoriya sıpatında kórip shıǵıw imkaniyatın beretuǵın pánleraralıq hám genderlik qatnaslar quraydı. Teoriyalıq metodlarǵa ilimiy ádebiyatlardı analizlew hám ulıwmalastırıw, salıstırmalı hám sistemalı qatnaslar kiredi. Empirikalıq bólim sociallıq-mádeniy processlerdi tallaw hám gender qatnasıqları tarawındaǵı bar izertlewlerdi talqılawǵa tiykarlanǵan. Zamanagóy jámiyette gender qatnasıqlarınıń transformaciyasın hár tárepleme kórip shıǵıw imkaniyatın bergen obektivlik, tariyxıylıq hám komplekslilik principlerine ayrıqsha itibar qaratılǵan.

Analiz hám nátiyjeler (Analysis and results). Usı izertlew sheńberinde gender qatnasıqlarınıń teoriyalıq hám metodologiyalıq tárepleri kórip shıǵıldı, bul bolsa olardıń sociallıq tábiyatın tastıyıqlaw imkaniyatın berdi. Biziń pikirimizshe, jınıstı tek biologiyalıq ayırmashılıqqa baylanıstırıw jeterli emes, sebebi ol sociallıq hám mádeniy faktorlar tásirinde qáliplesedi. Ótkerilgen tallawlar sonı kórsetedi, dástúriy jámiyetlerde gender rolleri qatań belgilep qoyılǵan, bul bolsa hayal-qızlardıń sociallıq belsendiligin sezilerli dárejede shekleydi. Sonıń menen birge, házirgi sharayatta, atap aytqanda, Ózbekstan mısalında gender teńlik principlerin alǵa qoyıwǵa baylanıslı unamlı ózgerisler baqlanbaqta. Izertlew nátiyjeleri gender qatnasıqları tek ǵana sociallıq rollerdi bólistiriw menen emes, al hákimiyat hám resurslardan

---

[1] Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований. Пер. с немец. Пол, генедер, культура, под ред. Э.Шоре и К.Хайдер. М., РГГУ, 1999.

[2] Рубин Г. Обмен женщинами: заметки по политэкономии пола. Антология гендерной теории. Мн., Пропилеи, 2000, с. 99–114.

[3]Рубин Г. Обмен женщинами: заметки по политэкономии пола. Антология гендерной теории. Мн., Пропилеи, 2000, с. 99–114.

[4] Women'sStudiesEncyclopedia/ed.TierneyH. N.Y.m PeterBedrickBooks, 1991, p. 153.

paydalanıw máseleleri menen de tıǵız baylanıslı ekenligin kórsetedi. Sonıń menen birge, jámiyetlik sanada gender stereotipleri elege shekem saqlanıp qalmaqta, bul bolsa teńlikke erisiw procesin tómenletpekte. Solay etip, gender izertlewleri zamanagóy sociallıq processlerdi tallaw ushın áhmiyetli metodologiyalıq áhmiyetke iye hám jáne de tereń úyreniwdi talap etedi, degen juwmaqqa keliw múmkin.

Tiykarǵı bólim. Gender qatnasıqların izertlew áste-aqırın kópshilik sociallıq hám gumanitar pánlerdin ajıralmas bólegine aylanıp barmaqta, bunda hár qıylı ilimler gender mashqalasın belgili bir izertlew tarawına hár qıylı dárejede kirgiziwge iye. Eń gender sezgirligi sociologiya bolıp shıqtı. Hár qanday sociologiyalıq teoriya jınıslar ortasındaǵı sociallıq shólkemlestirilgen qatnasıqlardıń bazı bir talqılawın názerde tutadı. Erkeklik hám hayallıq hám olardıń qatnası haqqındaǵı pikirlerdi biz Dyurkgeym[1], Zimmel[2], Parsons[3], Maylz[4] hám Burde[5], Gofman[6] hám basqalarda ushırata alamız.

Gender izertlewler tariyxı kúndelikli turmıstıń strukturalarında erkek hám hayal mifologiyasınıń tamırlanıwın kóriwge múmkinshilik beredi. Eń kóp tarqalgan ápsanalardan biri hayal-qızlardıń tábiyiy wazıypası haqqındaǵı pikir. Adamnıń qabırǵasınan jaratılǵan ekinshi dárejeli maqluqat sıpatında erkektin «mırza» sıpatında hayalǵa qarama-qarsı qoyılıwı qaysınday dárejede jámiyet dúzilisiniń úylesimsizligine, erkekler hám hayallardıń sociallıq teńsizligine sebep boladı. Hár qıylı tariyxıy dáwirlerde hayal-qızlar haqqında hár qıylı ápsanalar bolǵan. Orta ásirler inkviziciyası dáwirinde bir hayal-jaman degen ápsana tarqalǵan edi hám kóplegen hayallar onıń qurbanı bolgan. XIX ásir aqırında bir qatar iri jazıwshılardıń dóretiwshiliginde ayanıshlı hayal, ayawsız azǵırıwshı haqqındaǵı ápsana óz kórinisin taptı. Sovet húkimeti dáwirinde bir waqıttıń ózinde hayal-ana, miynetkesh hám jámiyetlik isker degen ápsana húkim súrdi. Yaǵnıy, hár bir dáwirdiń hayal-qızlar haqqında óz mifleri qáliplesedi, olar jámiyetlik sanada qáliplesken stereotipler tiykarında qáliplesedi hám sociallıq qatnasıqlarǵa jedel tásir kórsetedi. E.Dyurkgeym jınıslar jaǵdayınıń ózgeriwin jámiyetlik miynet bóliniwi hám civilizaciyanıń rawajlanıwı menen baylanıstıradı. Sociallıq rawajlanıw nátiyjesinde, dep esaplaydı Dyurkgeym, «jınıslardıń biri emocional funkciyalardı, ekinshisi bolsa intellektual funkciyalardı iyeledi».[7] Jınıslar arasındaǵı qatnasıqlardı túsiniwge T. Parsonstıń miynetleri úlken tásir kórsetti[8]. Jınıslar ortasındaǵı múnásibetlerge tastıyıqlanıp atırǵan jantasıw paradigmal bolıp, jınıs-rollik atın aldı. Oǵan muwapıq, sociallıq sistemada hayal ekspressiv roldi, erkek instrumental roldi atqaradı. Ekspressiv rol - emocional islew, ǵamxorlıq etiw, shańaraqta psixologiyalıq ortalıqtı saqlaw. Instrumentallıq rol shańaraq hám basqa sociallıq sistemalar ortasındaǵı múnásibetlerdi tártipke salıwdan ibarat, bul óltiriwshi, qorǵawshı rol. Jınısıy-rolli jantasıw sonshelli talapshań bolıp shıqtı, ol erkekler hám hayallar haqqındaǵı ilimiy hám kúndelikli dodalawlardıń ulıwma ornına aylandı. Avstraliyalı sociolog Robert Konnel atan kórsetkenindey, roller teoriyasınıń tiykarında jatqan biologiyalıq dixotomiya kóplegen teoriyalılardı «yarım» múnásibetine hákimiyat ólshemleri kiretuǵınına, «hayal» hám «erkek» rolleriniń mazmunı boyınsha hár qıylı bolsa da, únsiz túrde teń áhmiyetli ekenligi tán alınatuǵınına isendirdi[9].

Hayallar haqqındaǵı kórip shıǵılǵan pikirler, olardıń intizamlıq ayırmashılıqlarına qaramastan, bir jaǵınan uqsas - olar bio-determinstlik poziciyalarǵa, Yaǵnıy erkekler hám hayallar arasındaǵı biologiyalıq ayırmashılıqlar faktın tábiyiy berilgenlik sıpatında tastıyıqlawǵa tiykarlanadı. Bunnan keyingi barlıq psixologiyalıq, sociallıq, ekonomikalıq hám hátte filosofiyalıq teoriyalar tiykarınan bul ayırmashılıqlardı ápiuayı táriypleydi hám aqlaydı. Gender máselesin sáwlelendiriwde erisilgen tabıslarǵa qaramastan, barlıq izertlewler tez arada óziniń sheklengenligin kórsetken táriyiplew usılına iye boldı. Tiykarınan, sociallıq hám gumanitar ilimler insandı úyreniw nıqabında tek erkeklerdi úyrendi, hayal-qızlardıń turmıs tájiriybesi hám dúnyaǵa kózqarası bolsa shetletildi. Gender izertlewleri tap usı fenomendi úyreniwge baǵdarlanǵan edi[10].

---

[1] Дюркгейм Э. О разделении общественного труда: метод социологии. М., “Наука”, 2001, с. 56–64.
[2] Зиммель Г. Женская культура. Избранное, т. 2. Созерцание жизни. М., 1996, с. 557–576.
[3] Parsons T. Family, Socialization and Interaction Process. NY., The Free University Press, 1956.
[4] Miles M.B. Qualitative data analysis. M.B.Miles, A.M.Huberman. Beverly Hills, CA: Sage, 1984.
[5] Bourdieu P. Ladomination masculine. Paris, 1998.
[6] Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. Пер. с англ., М., 2001, 304 с.
[7] Дюркгейм Э. О разделении общественного труда, метод социологии. М., “Наука”, 2001, с. 61–62.
[8] Bales R. Family, Socialization and Interaction Process. T.Parsons, R.Bales. NY, The Free University Press,1956, с. 198.
[9] Коннелл Р. Современные подходы. Хрестоматия феминистских текстов. Пер.под ред. Здравомысловой Е.Л., Темкиной А.Л. СПб, «Дмитрий Буланин», 2000, с. 262–263.
[10] Воронина О.А.Основы гендерной теории и методологии. Теория и методология гендерных исследований

70-jillar dáwiri. XX ásir gender izertlewler teoriyası hám metodologiyasınıń rawajlanıwında basqısh boldı. Buǵan jámiyette júz berip atırǵan sociallıq transformaciyalar; marksistlik bir pikirlilikten waz keshiw; «hayal-qızlar» sociallıq máselelerinińash ıqtan-ashıq dodalanıwınıń baslanıwı; «hayal-qızlar mashqalaları»na qol siltemeytuǵın demokratiyalıq institutlardıń payda bolıwı; dúnya jámiyetshiliginiń bunday institutlardıń rawajlanıwınan mápdarlıǵı; ǵárezsiz hayal-qızlar háreketiniń payda bolıwı sıyaqlı faktorlar sebepshi boldı. Bulardıń barlıǵı ilimler sistemasında gender izertlewlerdi institutlastırıwǵa xizmet etti. Bul izertlewlerdiń rawajlanıwında patriarxat hám ózine tán hayal-qızlar tájiriybesin tallawdan gender sistemasın tallawǵa ótiw menen belgilengen jańa basqısh baslandı[1].

Adamzat jámiyeti, mádeniyatı hám óz ara múnásibetleriniń barlıq tárepleri genderlik bolıp esaplanadı, degen kózqaraslar birinshi orınǵa shıǵa basladı. Hayallar faktorın talqılaw hám erkekler ústemligin tastıyıqlawdan gender sociallıq processlerde qalay dúziletuǵınlıǵı hám qayta tiklenetuǵınlıǵı jáne onıń hayallar hám erkeklerge qalay tásir etetuǵınlıǵın talqılawǵa itibardıń áste-aqırın kóteriliwi baqlanbaqta. Biraq, gender túsiniginiń ózin túsiniw hám onnan paydalanıw da, izertlewler barısında qollanılatuǵın metodlar da hár qıylı bolıp shıǵadı.

Terminologiyalıq jaqtan «gender» tusinigi feminizmniń teoriyalıq rawajlanıwı, soǵınan gender izertlewler procesinde qáliplesti. Feministler jınıslar arasındaǵı qatnasıqlardıń sociallıq shólkemlestiriliwin belgilew ushın gender atamasınan paydalana basladı[2]. Sociallıq jınıs sociallıq ámeliyat tárepinen qurıladı. Jámiyette belgili bir jınısıy rollerdi orınlawdı buyıratuǵın minez-kulk normalarınıń sisteması payda boladı; usıǵan sáykes usı jámiyette «erkeklik» hám «hayal-qızlar» degen ne ekeni haqqındaǵı qatań túsinikler qatarı payda boladı. T.de Loretidiń sózi menen aytkanda, «pol-gender sisteması (gender sisteması) bir waqıttıń ózinde sociallıq-mádeniy konstrukciya hám semiotikalıq qural, jámiyettegi individlerge mánis (identifikaciya, abıray, sociallıq ierarxiyadaǵı status) beriwshi túsinikler sisteması esaplanadı». Yaǵnıy, gender - bul hár bir individ ózi ushın hayal yamasa erkek rolleriniń pútkil toplamın qabıl etetuǵın túsinikler sisteması.

Juwmaq hám usınıslar (Conclusion/Recommendations). Ulıwma alǵanda, barlıǵı eń ápiwayı sex/gender ajıralıwınan baslanǵanın, soń gender jınıstıń sociallıq konstruktı sıpatında, soń sociallıq institut sıpatında, keńirek - hákimiyat qatnasıqları tarmaǵı, soǵınan ózine tánrek - májbúriy geteroseksuallikti qollap-quwatlawshı ideologiyalıq sistema sıpatında túsiniletuǵının atap ótiw múmkin. Postmodernizm genderdi texnologiya, reprezentatsiya sıpatında jańa túsiniwdi kirgizedi. Soǵında, gender biologiyalıq hám sociallıq jınıs penen baylanıslı bolmaǵan kategoriya sıpatında túsiniledi. Solay etip, izertlewlerdegi genderlik jantasıw erkekler xam hayallar arasındaǵı biologiyalık yamasa fizikalıq ayırmashılıqlar emes, al jámiyet bul ayırmashılıqlarǵa beretuǵın mádeniy hám sociallıq áhmiyet áhmiyetli degen ideyaga tiykarlanadı.

Ádebiyatlar:

(1). Дюркгейм Э. О разделении общественного труда: метод социологии. М., “Наука”, 2001, с. 56–64.

(2). Зиммель Г. Женская культура. Избранное, т. 2, Созерцание жизни. М., 1996, с. 557–576.

(3). Parsons T. Family, Socialization and Interaction Process. T.Parsons, R.Bales. NY, The Free University Press, 1956.

(4). Miles M.B. Qualitative data analysis. M.B.Miles, A.M.Huberman. Beverly Hills, CA: Sage, 1984.

(5). Bourdieu P. Ladomination masculine. Paris, 1998.

(6). Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. Пер. с англ., М., 2001, 304 с.

(7). Коннелл Р. Современные подходы. Хрестоматия феминистских текстов: пер. под ред. Здравомысловой Е.Л., Темкиной А.Л. СПб, «Дмитрий Буланин», 2000, с. 262–263.

(8). Воронина О.Л. Введение в гендерные исследования: материалы. Первой российской школы по женским и гендерным исследованиям. М., МЦГИ, 1997, с. 29–34.

(9). Laureates T.de. Technologie sof Gender. Bloomington, 1987, p. 66–67.

(10). Rhoda U. Toward, are-definition of sex and gender. American Psychologist. 1979, № 34, p. 85– 94.

(11). Хоф.Р.Возникновение и развитие гендерных исследований. Пер. с немец. Пол, генедер, культура. Под ред. Э.Шоре и К.Хайдер. М., РГГУ, 1999.

(12). Рубин Г. Обмен женщинами: заметки по политэкономии пола. Антология гендерной теории. Мн., Пропилеи, 2000, с. 99–114.

(13). Women'sStudiesEncyclopedia/ed. TierneyH. N.Y.: Peter Bedrick Books,1991, p. 153.

[1] Воронина ОЛ. Введение в гендерные исследования. Материалы Первой российской школы по женским и гендерным исследованиям. М., МЦГИ, 1997, с. 29–34.

[2] Laureates T.de. Technologie sof Gender. Bloomington, 1987, p. 66–67.